

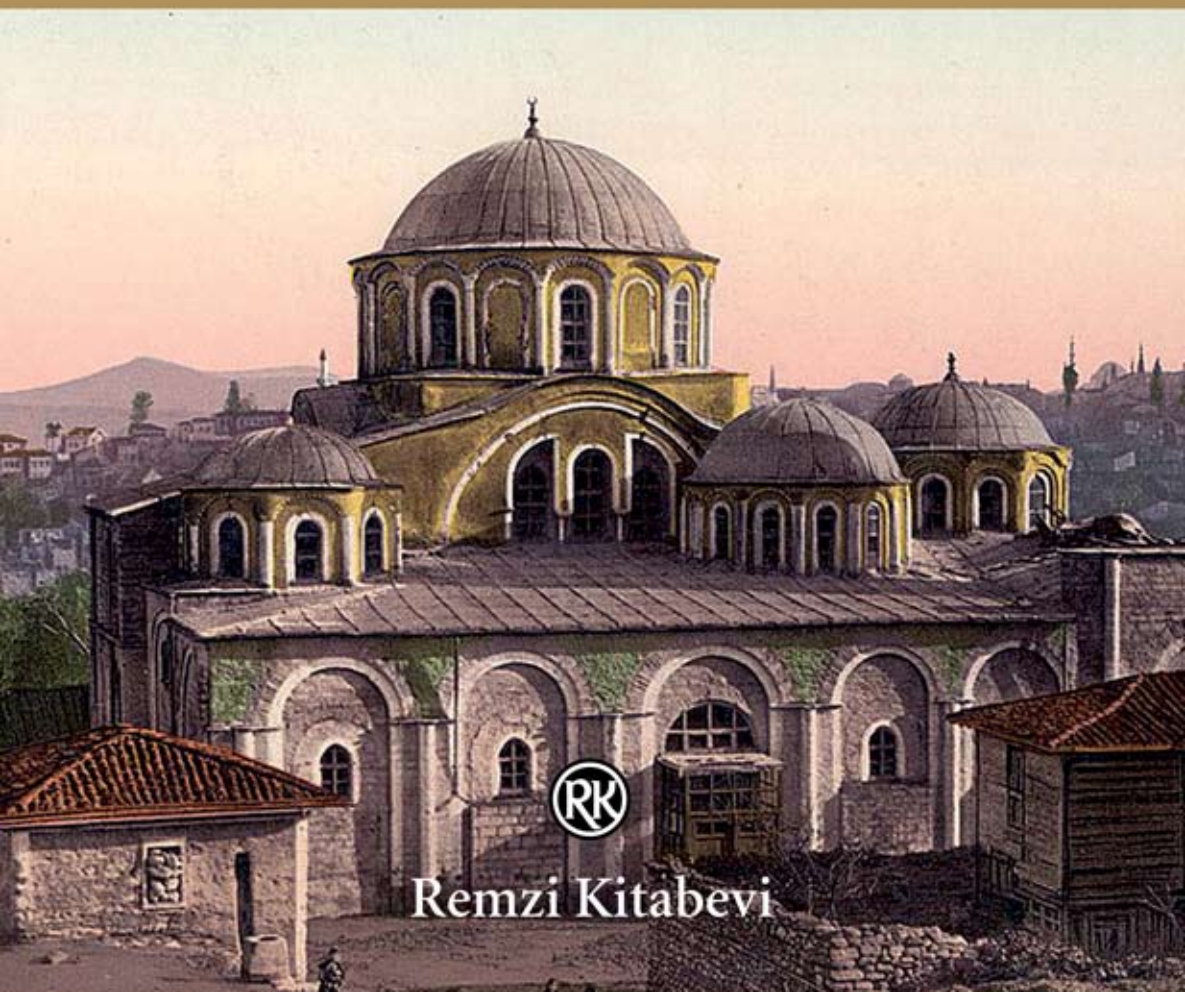
NURSEL GÜLENAZ / İNCİ TÜYSÜZ

ADIM ADIM

İstanbul'un Tarihi Yarımadası

ZEYREK, FATİH

Remzi Kitabevi

ZEYREK, FATİH

Fatih Camisi'nin avlusu

NURSEL GÜLENAZ / İNCİ TÜYSÜZ

ADIM ADIM İstanbul'un Tarihi Yarımadası

ZEYREK, FATİH

Remzi Kitabevi

ZEYREK, FATİH / Nursel Gülenaz – İnci Tüysüz

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Yayına hazırlayan: Müjgan Yıldırım

Kapak: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-1416-8

BİRİNCİ BASIM: Kasım 2010

ÜÇÜNCÜ BASIM: Temmuz 2019

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul

Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi

4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 12068 / Tel (212) 629 0615

İçindekiler

Zeyrek, Fatih	7-55
<i>Zeyrek Kilise Cami (Pantokrator Kilisesi)</i>	<i>11</i>
<i>Kadınlar Pazarı</i>	<i>19</i>
<i>Valens (Bozdoğan) Su Kemerı.....</i>	<i>22</i>
<i>Fatih Camisi ve Külliyesi.....</i>	<i>30</i>
<i>Haliç Caddesi</i>	<i>45</i>
<i>Malta Çarşısı.....</i>	<i>47</i>
<i>Darıüşşafaka</i>	<i>50</i>
Yavuz Selim, Çarşamba, Karagümrük, Kariye	57-99
<i>Çarşamba</i>	<i>64</i>
<i>Fethiye Cami (Pammakaristos Kilisesi)</i>	<i>67</i>
<i>Nişanca.....</i>	<i>74</i>
<i>Atik Ali</i>	<i>77</i>
<i>Karagümrük.....</i>	<i>80</i>
<i>Draman.....</i>	<i>86</i>
<i>Kariye</i>	<i>94</i>
Edirnekapi, Hırka-i Şerif, Sarıgözel, Kıztaşı.....	101-135
<i>Sulukule.....</i>	<i>113</i>
<i>Karagümrük Çarşısı.....</i>	<i>115</i>
<i>Hırka-i Şerif.....</i>	<i>119</i>
<i>Akşemsettin, Keçeciler, Sarıgözel.....</i>	<i>124</i>
<i>Sofular ve Kıztaşı.....</i>	<i>128</i>
<i>Millet Kütüphanesi</i>	<i>133</i>
Kaynakça, Dizin	137-143

Zeyrek, Fatih

*Unesco'nun Dünya Kltr Mirası Listesi'ndeki
Zeyrek Kilise Camisi ve çevresinden yola koyuluyoruz.*

*Karmaşık sokak dokusu, ahşap evleriyle tipik bir
Osmanlı semti görüntüsü sergileyen Zeyrek'te Bizans-
Osmanlı döneminde yapılmış tarihi eserleri gördükten
sonra, Kadınlar Pazarı'na uğruyoruz. Gezimizi,
İstanbul'un dördüncü tepesini tağlandırıran Fatih
Külliyesi ve çevresiyle sürdürüp, Darüşşafaka Lisesi'ne
kadar gidiyoruz.*

- 1) Zenbilli Ali Efendi Sıbyan Mektebi
- 2) Zeyrek Kilise Camisi (Pantokrator Kilisesi)
- 3) Mehmet Emin Tokadı Türbesi
- 4) Eski İmaret Camisi (Pantepoptes Kilisesi)
- 5) Çinili Hamam (Kadınlar Pazarı)
- 6) Valens (Bozdoğan) Su Kemer
- 7) Gazanfer Ağa Medresesi
- 8) Fatih Belediyesi
- 9) Fatih İtfaiyesi
- 10) Fatih Elastiki Dokuma Fabrikası
- 11) At Pazarı Meydanı

- 12) Nakşidil Sultan Türbesi
- 13) Fatih Camisi ve Külliyesi
- 14) Hacı Râkım Mustafa Efendi Camisi
- 15) Yarhisar Camisi (Mustafa Müslühiddin Camisi)
- 16) Malta Çarşısı
- 17) Şekerci Han
- 18) Hafız Ahmet Paşa Külliyesi
- 19) Cedid Abdülrahim Efendi Medresesi
- 20) Benlizade Ahmet Reşit Efendi Sebili ve Türbesi
- 21) Darıcaşaka Lisesi
- 22) Ali Naki Sarnıcı (Selimiye Sarnıcı)

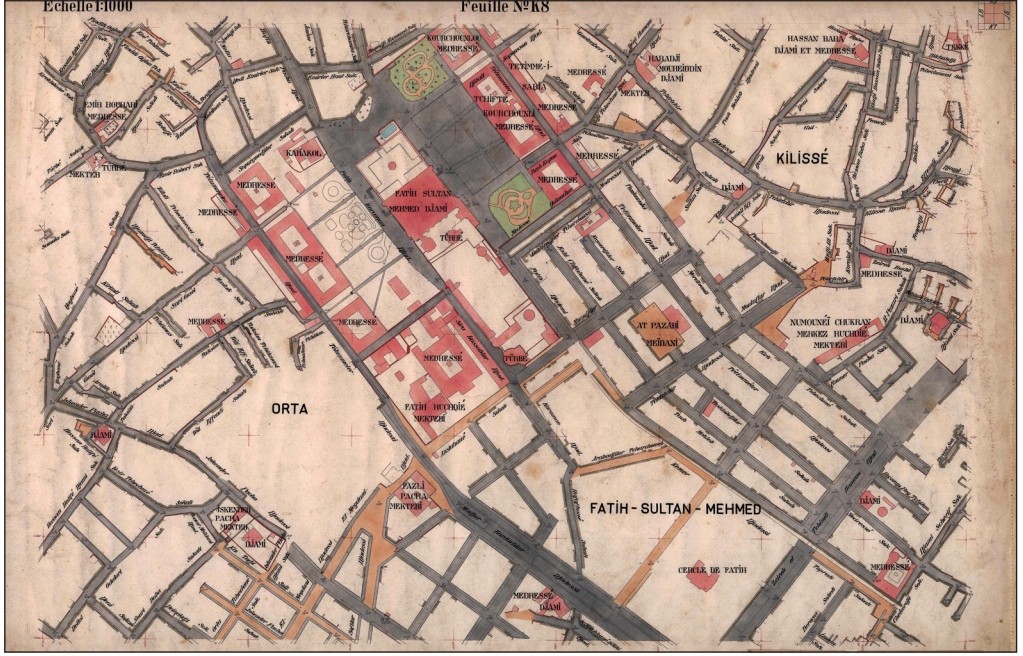
“*Serçeden başka kuş Zeyrek’ten başka yokuş bilmez*” deyimini kaçımız biliyoruz? Çoğumuz duymadık veya unuttuk, isteriz ki daha çok kişi Zeyrek yokuşunu bilsin; yokuşu çıkıp tarihi yarımadanın özgün mahallelerinin tadına varsın.

Zeyrek İstanbul’un en eski ve en çok tarihi eser barındıran semtlerinden biri olmakla beraber, henüz bir “müze semt” değil çok şükür!... Ahalisinin etnik ve dini bileşimi asırlar boyunca pek çok kez değişmiş olan semt, hâlâ ekonomik, politik, sosyal, dini boyutlarıyla dinamizmini sürdüren, sosyolojik olarak da mercek altına alınmaya değer bir yer; hele hele son 100 yılda orta sınıf semti olma özelliğini koruduğunu düşünürsek... Yahya Kemal Beyatlı’nın dediği gibi İstanbul’un “*sade bir semtini sevmek bile bir ömre bedel*”. Tanımadan sevmek olamayacağına göre, haydi gelin beraberce Zeyrek, ardından Fatih, Çarşamba, Karagümrük, Edirnekapı, Hırka-i Şerif, Sarıgözel, Kıztaşı; yani Macar Kardeşler Caddesi⁽¹⁾ adıyla başlayıp Fevzi Paşa Caddesi⁽²⁾ diye devam ederek surlara kadar uzanan caddenin her iki yanındaki semtleri tanımaya başlayalım.

Atatürk Bulvarı üzerinde ünlü mimar Sedad Hakkı Eldem’in “Ağa Han” ödüllü Sosyal Sigortalar Binası’nın önündeki Zeyrek otobüs durağından yola koyuluyoruz. Yukarıdaki deyişe ilham vermiş, şimdiki adı İtfaiye Caddesi olan eğri büğrü yokuş karşımızda. Yerde parke taşlar, sağda nişlerin üzerinden geçerek ortadaki sivri kemerli, lülesi artık olmayan çeşmeye doğru uzanan toprak künk, sanki dünyanın en doğal görüntüsüymüş gibi kendini fazla belli etmeden oracıkta duruyor, ancak dikkatle bakınca fark ediliyor. “Bizans mı, Osmanlı mı” sorusunu da beraberinde akla getiriyor. İşte İstanbul bu... Yokuşu biraz tırmanıp sağa doğru bakınca klasik Osmanlı mimarisinin bir ör-

(1) Fatih İlkokulu ile Saraçhane Kavşağı arasında kalan caddeye, Türk-Macar halklarının dostluk ve akrabalığını vurgulamak üzere 1913 yılında “Macar Kardeşler Caddesi” adı verilmiştir.

(2) Fevzi Paşa Caddesi, adını Milli Mücadele yıllarının kahramanlarından Mareşal Fevzi Çakmak’tan almıştır.

neği küçük bir yapıyla karşılaşıyoruz: Kare planlı, kubbeli, tuğla ve taş örgülü hareketsiz cephesi, bahçesi ve haziresiyle (cami, medrese, tekke gibi yapıların bahçesinde yer alan, duvar ya da parmaklıkla çevrili küçük mezarlık) Zenbilli Ali Efendi'nin yaptırdığı sıbyan mektebi bu. Osmanlılar zamanında böyle yapılar şehrin her tarafına serpiştirilmiş, öyle bir bolluk ki artık kanıksamışız, çoğu zaman önünden fark etmeden geçersiz, ama hepsinin bir hikâyesi vardır, fark edilmele-ri hikâyeleriyle olur.

Sultan II. Beyazıt ve Yavuz Sultan Selim zamanlarında olmak üzere uzun zaman Şeyhülislamlık yapmış olan Zenbilli Ali Efendi, evinin penceresinden halkın şikâyet ve dilekçelerini içine koyacağı bir zenbil sarkıttığı için böyle anılmış. Dürüstlüğü ve cesaretiyle, “despot” diye bilinen Yavuz Sultan Selim’i bile etkilediği bilinir. Herhalde bu özelliğini, ulemanın halk ve devlet üzerinde çok etkili olduğu XVI. yüzyılda yaşamış olmasına borçlu. Sıbyan Mektebi’nin haziresinde gömülü olan Zenbilli Ali Efendi bir de cami yaptırmış. Kendi adıyla anılan cami, Fatih’te Cibali üstlerinde Haliç Caddesi’ne açılan Tiftik Sokak’ta, Gelenbevi Lisesi’nin yakınındadır. Zenbilli Ali Efendi’nin sıbyan mektebine uzaktan bakmakla yetinmiyor, önüne kadar gidiyoruz; sadece haziresindeki mezarı yakından görmek için değil, aynı zamanda ve belki

1914-1915 tarihli
Alman mavileri
haritasında
Zeyrek-Fatih.

daha da çok vadinin öte tarafındaki Süleymaniye Külliyesi'nin muhteşem görüntüsünün bir de bu açıdan keyfini çıkarmak için...

Zeyrek Kilise Camisi (Pantokrator Kilisesi)

*Pantokrator,
Ayasofya'dan
sonra, hâlâ
ayakta kalan
en büyük
Bizans
kilisesidir.*

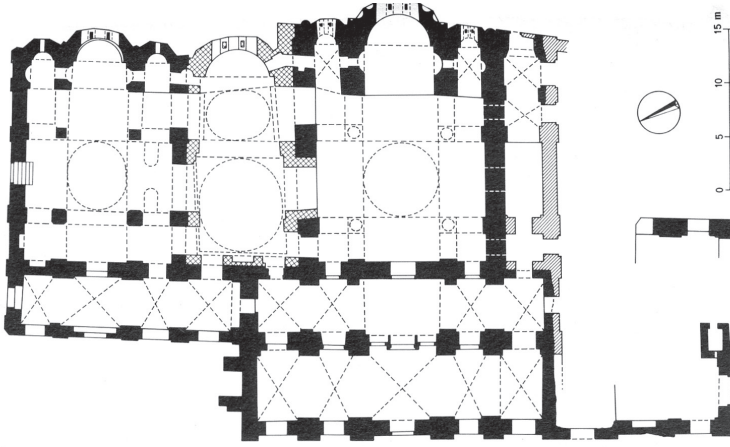
Kendimizi zorlukla Süleymaniye Külliyesi'nin büyüğü görüntüsünden koparıp günümüzde daha çok Zeyrek Kilise Camisi adıyla bilinen Pantokrator Kilisesi'ne yöneliyoruz. Pantokrator Kilisesi, Ayasofya'dan sonra, hâlâ ayakta kalan en büyük Bizans kilisesidir.

Orta Bizans döneminin ünlü Pantokrator Manastırı'nın bir parçası olan yapı aslında üç kiliseden oluşuyor: Kiliselerden bugün cami olarak kullanılan ilki XII. yüzyılda İmparatoriçe İrene (Piroşka; Alman asıllı ve Macar Kralı Ladislaus'un kızı) tarafından yaptırılmış ve Pantokrator İsa'ya (evrenin hâkimi İsa) adanmış. Şefkatli Meryem'e adanmış ikinci kilise ise İmparatoriçe İrene'nin kocası İmparator İoannes II. Komnenos tarafından İrene'nin ölümünden sonra ilk kilisenin kuzeyine yaptırılmış. Kısa bir süre sonra iki kilise arasına başmelek Mihail'e adanmış şapel eklenmiş. Böylece kilise birbirine bitişik üç yapıdan oluşmuş.

Söz konusu İmparator ve İmparatoriçe'nin Mihail'e adanmış şapele gömülü olduğu biliniyor; ayrıca İmparator I. Manuel, İmparator II. Andronikos ve ikinci eşi İrene gibi daha birçok imparator ve imparatoriçenin lahitleri buradaymış. Şapelin ortasında, zeminin altındaki

Zeyrek Kilise
Camisi.

*Zeyrek Kilise
Camisi'nin
(Pantokrator
Kilisesi) planı.*

mezar odasında olduğu tahmin edilen bu lahitlerin hâlâ var olup olmadığı araştırılmayı bekliyor. 1966'dan bu yana Ayasofya'nın dış narteksinde duran yeşil brej taşından yapılmış bir lahit vardır. Bu lahitin İmparatoriçe İrene'e ait olduğu, Pantokrator Kilisesi'nin mezar odasından çıkarıldığı, uzun süre caminin batısındaki meydana durduktan sonra Ayasofya'ya getirildiği sanılmaktadır.

Pantokrator Kilisesi'nin bütünü Fatih zamanında camiye çevrilmiş olmakla beraber, 2018'de biten son restorasyona kadar sadece İmparatoriçe İrene tarafından yaptırılan kısmı cami olarak işlev görmüştür. 2018'den beri ise yine kilisenin bütünü cami olarak kullanılmaktadır. Fatih Sultan Mehmet, yapı kompleksinin manastır kısmını medrese haline getirtmiş, başmüderrisliğe de Molla Zeyrek Mehmet Efendi'yi tayin etmiş. Ona, Farsça "anlayışlı, uyanık, zeki" anlamına gelen "zeyrek" lakabının, çocukluğunda hocası olan Hacı Bayram Veli tarafından takıldığı sanılmaktadır.

Molla Mehmet Zeyrek Efendi, Bursa'da II. Murat Medresesi'nde müderrislik yaparken buraya atanınca, cami, medrese ve daha sonra da semt onun adıyla anılmaya başlanıyor. Fatih Külliyesi'nin yapımı tamamlanıp, medreseleri açılınca, yaklaşık 20 yıl hizmet veren Zeyrek Medresesi kapanıyor.

Camilerin çoğu gibi Zeyrek Kilise Camisi de sadece namaz vakitlerinde açılıyor. Namaz vakti dışında gezmek için yakında oturan imamı bulmak gerek. Biz de öyle yapıp içeriye giriyoruz. Pantokrator Kilisesi'nin hâlâ bir ibadethane olarak işlevini sürdürüyor olması sevindirici olsa da, yapının genel olarak bakımsızlığı dikkat çekiyor. Zamanında çok ihtişamlı bir yapı kompleksinin içinde yer almış bu bi-

naları gereği gibi koruyamamış olmak burukluğa yol açıyor. İmam, camisini gezdirmek ve kilisenin tarihi hakkında bilgi vermek konusunda oldukça hevesli. Hatta cami kısmında halıların ve ahşap döşemenin altındaki zengin mozaik döşemenin bir parçası üzerinde tasvir edilen, Samson ve Dalila'nın Eski Ahit'le Yeni Ahit'i içeren Kutsal Kitap'ta yer alan öyküsünü anlatırken gururlanıyor, ancak yapının bakımsızlığından rahatsız olmalı ki fotoğraf çekmemize izin vermiyor.

Yukarıda da söz ettiğimiz gibi Zeyrek Kilise Camisi veya nam-ı diğer Pantokrator Kilisesi büyük bir manastır kompleksinin içerisinde yer alıyordu. Patriğe değil, doğrudan imparatora bağlı olan manastırın birçok gelir kaynağı vardı; mülkleri arasında bulunan Marmara çevresindeki birçok manastır, kendi ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra gelir fazlasını, Pantokrator Manastırı'na göndermek zorundaydı. Ayrıca manastır, Trakya, Makedonya, Batı Anadolu ve Ege adalarında birçok araziye sahipti. Bir söylentiye göre İsa'nın çarmıhtan indirildikten sonra üzerine yatırıldığı tahta sehpa da bir zamanlar buradaydı. İstanbul 1204'te IV. Haçlı seferleri sırasında Latinler tarafından işgal edilince kiliseye katolik rahipler tarafından el konulmuştu.

Pantokrator Manastırı aynı zamanda, Ortodoks ve Katolik kiliselerinin birleşmesine karşı çıkan Gennadios Sholarios'un, son imparator XI. Konstantinus tarafından kapatıldığı yerdir. XI. Konstantinus iki kilisenin birleşmesine öylesine taraftardı ki Ayasofya'ya papalık temsilcisini getirtmişti. Bu gelişmeler üzerine Pantokrator Manastırı'ndaki hücrelerinde bir bildiri kaleme alan Gennadios, halkı Ortodoks ve Katolik kiliselerinin birleşmesine karşı ayaklandırmış, 12 Aralık 1452 günü Gennadios'u destekleyen halk, Ayasofya ve Pantokrator kiliselerinin etrafını doldurarak: "Türk'ün sarığını Papa'nın külahına tercih ederiz!" seslenişleriyle ortalığı çınlatmıştı.

Bu politik atmosferden yararlanmayı ihmal etmeyen Fatih Sultan Mehmet de, fetihten sonra Gennadios'u büyük bir törenle Ortodoks cemaatinin patriği yapar.

Önemli yapılarının XII. yüzyılda tamamlandığı bilinen Pantokrator yapı kompleksinde önemli bir de hastane vardı. Hastanenin kadrosu ve düzeni hakkında, bir kopyası günümüze kadar gelen 1136 tarihli manastır yönetmeliğinden bazı bilgiler edinmek mümkün. Hastanede 60 yatak bulunuyordu: 10'u yaralıları, 10'u göz hastalarına, 10'u iç hastalıklarına, sekizi başka hastalıklara, altısı yatalak hastalara, 12'si kadınlara ayrılmıştı. Ayrıca, her koğuştaki acil hastalar için fazladan bir yatak bulunuyordu. Hekim ve bakım personelinin sayısı ise yatak sayısından fazlaydı. Hastanenin yanında 24 yataklı bir de yaşlılar evi var-

*12 Aralık
1452 günü
Gennadios'u
destekleyen
halk Ayasofya
ve Pantokrator
kiliseleri
etrafını
doldurarak
"Türk'ün
sarığını
Papa'nın
külahına
tercih ederiz!"
diye ortalığı
çınlatmıştı.*

dı. Ayrıca akıl hastaları için şehrin dışında bir merkez kurulmuştu. Konumu ve planı hakkında herhangi bir bilgi olmayan hastane ve yaşlılar evinin 1204-1261 Latin işgali sırasındaki akıbeti, 1261'den sonraki Bizans döneminde de ihya edilip edilmediği meçhuldür...

Yapı kompleksinin güney kanadında yer alan manastır, Fatih Vakfı-yes-i'ndeki bilgilere göre 50 hücreliydi. Bunlar, sonradan medrese hücreleri olarak kullanılmış, medresenin kapanmasından sonra ise XV. yüzyılın sonlarında kurulan tekkenin derviş odaları olarak işlev görmüştür.

Medrese döneminde Fatih Sultan Mehmet'in hocalarından ünlü Sufi Akşemsettin burada kısa bir süre ders verdiğinden, söz konusu tekke onun anısına ilk zamanlar "Akşemsettin Tekkesi" olarak adlandırılmıştır. Tekkenin ilk postnişini Zeyrek Medresesi'nde öğrenim görmüş olan Şeyh Abdullah İlahi'dir. Kendisi, Nakşibendiliği İstanbul'un gündelik hayatına sokmuş, tekkeyi ve Zeyrek Camisi'ni İstanbul'da Nakşibendiliğin merkezi haline getirmiştir. Daha sonra tekke Halveti tarikatının yönetimine geçmiş ve en son 1831 yılında ölen yöneticisi Semerci İbrahim Efendi'nin adıyla anılmaya başlamıştır. Tarihi kayıtlara göre XIX. yüzyıl sonlarında **Semerci İbrahim Efendi Tekkesi'**nde üç kadın ve üç erkek kalıyordu. Gerek manastır/tekke hücreleri, gerekse harem ve diğer tekke bölümleri tamamen ortadan kalkmıştır. Yapının güney kesiminde avluyu kuşatan ve Osmanlı dönemine ait olduğu anlaşılan üç adet hücre ile harap durumdaki çatılı oda tekkeden kalan son izlerdir.

Böylesine büyük bir yapı topluluğunun elbette ki su ihtiyacı da büyük olacaktı. Nitekim hemen yakındaki irili ufaklı sarnıçlar yapı kompleksinin su ihtiyacını karşılıyordu. Sarnıçların en büyüğü kısmen toprak üstünde olmasıyla diğerlerinden ayrılır. Atatürk Bulvarı üzerinde Unkapanı-Saraçhane yönünde ilerlerken sağda görülen uzun, nişli cephe bu sarnıca aittir. Burada arazi Atatürk Bulvarı'na doğru oldukça dik eğimli olduğu için sarnıç batı tarafından zemin kazılarak yapılmış olmalıdır. XII. yüzyılda yapılan ve XVIII. yüzyılın sonlarına kadar kullanılan sarnıç, sonraları bilinmeyen bir nedenden dolayı kurumuş, XIX. yüzyıl sonlarında ise üstündeki ev ve konakların pis sularının aktığı bir yer haline gelmişti. XX. yüzyılda limon deposu olarak kullanılan yapının içi 1990'lı yıllarda temizlenmiştir. Şimdiki hali ile iç genişliği 18 metre, uzunluğu yaklaşık 50 metre kadar olan sarnıcın sütunları, başlıklarıyla beraber altı metre yüksekliğindedir. Batı ve kuzey duvarlarının üzerinde başka sarnıçlarda görülmeyen tonozlu dehlizler bulunur. XIX. yüzyılda doğu tarafındaki dehlizin küçük pencereler açılmak suretiyle konut olarak kullanıldığı bi-

*Zeyrek'ten
Süleymaniye
Külliyesi'ne bakış.*

liniyor. Fatih Belediyesi'nin restore ettiği **Pantokrator Sarnıcı**'nın yakında ziyarete açılması bekleniyor.

Buraya kadar gelmişken Pantokrator Kilisesi'nin arkasındaki Zeyrekhaneye adlı restoran-kafenin terasından görünen şahane manzaranın keyfini çıkarmamak olmaz... İlk göze çarpan yine muhteşem Süleymaniye Külliyesi, biraz aşağıya doğru bakınca İMÇ blokları, sağa dönünce Valens Su Kemer (Bozdoğan), solda Haliç, Atatürk Köprüsü, Galata Kulesi...

Zeyrekhaneye'den ayrılıp alttaki paralel sokağın sonundaki sarnıç terasına yöneliyoruz. Teras üzerinde bulunan, restorasyon nedeniyle ziyarete kapalı küçük mescit muhtemelen, XVI. yüzyılda Piri Paşa tarafından vakfedilmiş **Soğukkuyu Mescidi**'dir. Mescidin yanında yer alan çiçek bahçesi görünümündeki hazirenin ortasında Tokat'ta doğup, 1744'te İstanbul'da vefat etmiş **Mehmet Emin Tokadi**'nin üstü açık türbesi bulunur. Hac için Mekke'ye gittiğinde üç yıl kalıp, Mekke'nin ünlü alimlerinden ders alan Mehmet Emin Tokadi, döndüğünde birçok öğrenci yetiştirmiş. Sohbetlerinde dünya ve ahiret meselelerine çözüm üretir, herkesin anlayış ve sevgisine göre konuşurmuş. Fen ilmine de vakıf olan bu bilge ve mütevazı kişi ibadetini de gizli yapar, dikkat çeken şeylerden sakınmış.

*Mehmet Emin
Tokadi Türbesi
önünde dua edenler.*

Türbe duvarının önündeki tanıtım yazısından vefatından önce kabrinin göz önünde olmayan gizli bir yerde olmasını istediğini öğreniyoruz. Ancak kabrini bulup ziyaret edenlerin “cehennemden azad edilmesini” Tanrı’dan dilediği ve Tanrı tarafından da bu dileğin kabul edildiği yazdığı için olsa gerek, önündeki sokaktan geçenlerin de hazireyi yoldan ayıran duvar önünde durup dua ettiğine tanık olduk. Mehmet Emin Tokadi’nin türbesinin olduğu alan gerek arkasındaki ahşap konak gerekse yanındaki Pantokrator Sarnıcı ile birlikte mutlaka görülmeye değer tipik bir İstanbul mahalle tablosu oluşturuyor.

Aynı sokak üzerinde ilerleyip ahşap konağın arkasına geçiyoruz; ortadaki ada üzerinde Fatih Sultan Mehmet’in kasapbaşısının yaptırdığı Kasap Demirhun Mescidi bulunuyor. Adanın etrafını dolaşıp Pantokrator yapılar topluluğunu taşıyan terasın duvarını solumuza alarak **Pantepoptes Kilisesi**, diğer adıyla **Eski İmaret Camisi**’ne gitmek üzere yolumuza devam ediyoruz. Biraz ileride tuğla ve taş kullanılarak baklava deseni verilmiş ilginç minaresiyle **Hacı Hasanzade Mescidi** görünüyor. Kitabesi olmayan mescidin yapım tarihi tam olarak bilinmiyor. Vakfiyesine göre banisi (yaptıran) Mustafa Bin Hacı Hasan’dır. Bazı kayıtlara göre ise Hacı Hasan’ın torunu Hacı Hasanzade Mustafazade Mehmet Efendi, mescidi dedesinin adına yaptırmış. Rumeli Kazaskeri olan Mehmet Efendi, 1505 yılında vefat et-

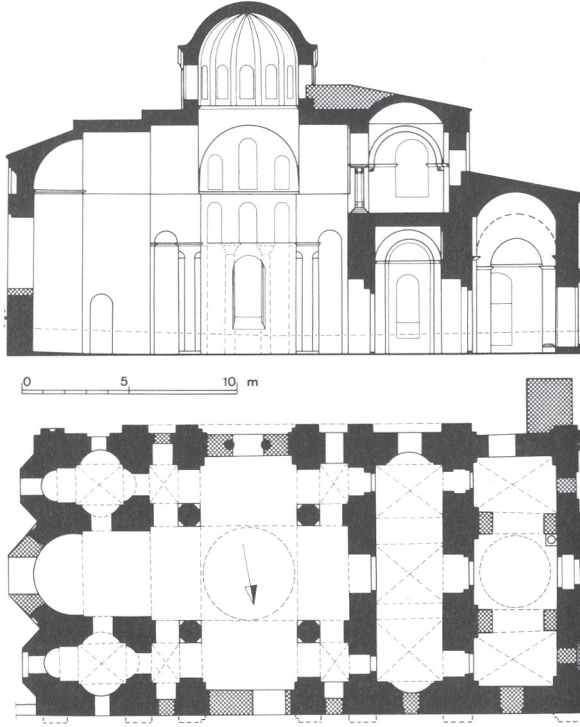

tiğine göre, mescit bu tarihten önce inşa edilmiş olmalıdır. Semt halkının “Eğik Minare Mescidi” diye de adlandırdığı yapının minaresi 1980 öncesinde eğikmiş, bu nedenle yıkılıp 1981’de orijinal haline göre yeniden yapılmış. Evliya Çelebi’nin tanımlamasına göre, “*Mimar Sinan yapısı mükellef bir mescit*” iken geçirdiği yangın sonucu özgün halini yitirmiş ve 1852 tarihli kitabesine göre Hüseyin Ağa tarafından ihya edilmiş. Fazla ilginç olmayan, sadece minaresiyle dikkat çeken bir yapı olan Hacı Hasanzade Mescidi’nden ayrılıp karşısındaki sokağa giriyoruz. Sokağın bitiminde kiremit kubbeli, hareketli cephe ve örtü sistemiyle dikkat çeken, Bizans yapısı olduğu hemen anlaşılan kiliseden bozma bir cami çıkıyor karşımıza. “Eski İmaret Camisi”, diğer adıyla “Pantepoptes Kilisesi” olduğunu hemen anlıyoruz. Yapının aniden, aramadan karşımıza çıkması hoş bir sürpriz oluyor. “Pantepoptes” İsa’nın sıfatlarından biri, “*her şeyi gören*” anlamına geliyor. Yine bir manastır kilisesi olan Pantepoptes’i, İmparator Alexios Komnenos’un annesi Anna Dalassena 1081-1087 yılları arasında yaptırmış. Dalassena, oğluyla birlikte bir zaman imparatorluğun yönetimine katıldıktan sonra Pantepoptes Manastırı’na çekilmiş, burada ölmüş ve kilisenin içine gömülmüş.

İstanbul’un 1204’te IV. Haçlı ordusu tarafından fethinden sonra Latinler Pantepoptes’i merkezi Venedik’teki Benedikten tarikatının kul-

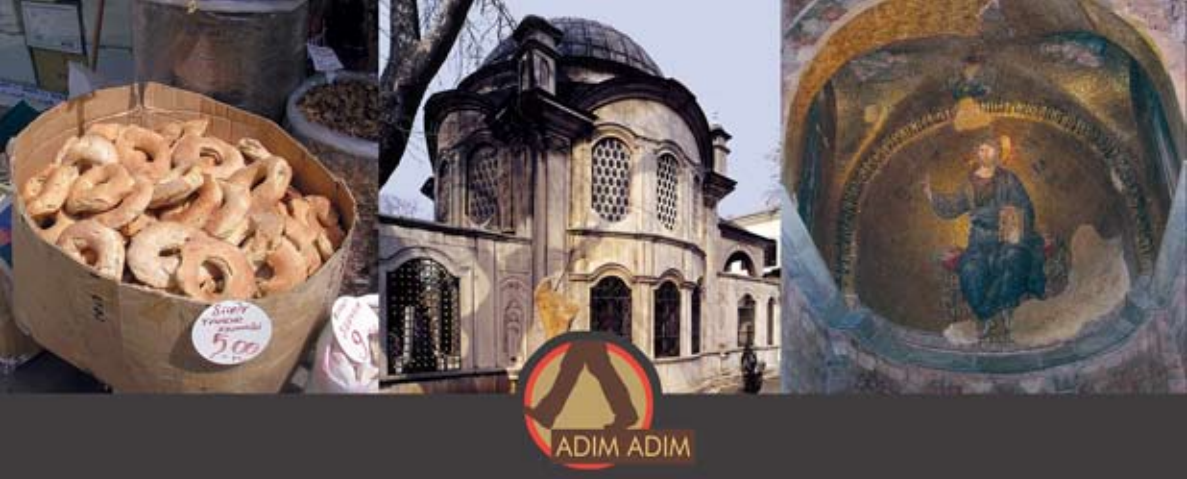
Zeyrek Çırçır
Mevkisi.

*Eski İmaret
Camisi'nin
(Pantepoptes
Kilisesi) düşey kesiti
ve planı.*

lanımına vermiş. Fatih döneminde, manastır; imaret, zaviye ve medreseye, kilise ise mescide dönüştürülmüş. Fatih Camisi'nin medreseleri yapılırken buradaki medreseye de Zeyrek Kilise Camisi'nde olduğu gibi artık ihtiyaç kalmamış. Haliç kıyılarından başlayıp dördüncü tepeye tırmanan yangınlardan zarar gören yapı, 1954'te özel bir yatılı Kuran kursuna verilmiş. Bu dönemde kilisenin ana mekânı yatakhane, narteksleri ise aş ocağı ve yemekhane olarak kullanılmış. Kilisenin içi ve dışı 1970'li yıllarda Mimar Fikret Çuhadaroglu tarafından onarılmış. Dik bir yokuş üzerinde inşa edilmiş kiliseye düzgün bir zemin sağlamak için binanın altına aynı ölçülerde yapılan mahzen, sonradan sarnıç olarak işlev görmüş. Taş ve tuğla kullanarak, karma bir teknikle inşa edilmiş kilisenin tuğla örtülü sevimli kubbesi on iki köşeli olup, kasnağının dalgalı mahyası ve kademeli kemerleri içindeki pencereleri özgündür. İki narteksi, üç apsisi vardır, ana mekânı Yunan Haç'ı şeklindedir. Dışarı taşan ana apsisin iki yanında dört yapraklı yonca şeklinde birer hücre bulunur. Kubbeyi taşıyan dört sütunun yerinde dikmeler durmaktadır. İddiaya göre birçok kilisenin içindeki değerli sütunlar

İstanbul'un Tarihi Yarımadası

ZEYREK, FATİH

İstanbul'un tarihi yarımadasında doğup büyümüş iki arkadaş, yıllar sonra sanat tarihçisi ve sosyolog gözüyle Zeyrek ve Fatih semtlerini yeniden gezip keşfetmeye çıkıyorlar.

Bu geziler sırasında eskiyi ve yeniye gözlemleyip, yeni bilgilerin coşkusuyla okurla paylaşıyorlar.

Nursel Gülenaz ve İnci Tüysüz, bu kitapta Fatih ve Zeyrek semtlerinin tarihsel yapılarını, bu yapıların yarattığı atmosferi; günümüzde ise bölgenin yaşayan geleneksel değerleriyle öne çıkan renkli görüntülerini ele alıyorlar.

Semtleriyle İstanbul'u tanımanın ilk adımı olan bu kitap, hem bir rehber hem de Zeyrek-Fatih bölgesinin tarihsel birikimine tanıklık niteliğinde...

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-1416-8

9 789751 414168

KDV'den muaf